

1992. tavaszán, a gimnázium utolsó évében, egy délután egy osztálytársammal elkísértük a matematika tanárunkat. Ő be akart menni egy körüti könyvesboltba, mi oda is elkísértük. Arra nem emlékszem, hogy miről beszéltünk, vagy hogy ők mit vásároltak, de arra igen, hogy a boltban két könyvet mutatott, ajánlott, amelyeket persze meg is vettem. Az egyik Franz Rosenzweig Nem hang és füst-je, a másik Tábor Bélától A zsidóság két útja volt.

Ilyen könyvekkel addig még nem találkoztam. A Rosenzweighből alig értettem valamit a levelein kívül, de azok – különösen az egyik – tartalmukon túl a kézzelfogható személyességükkel nagy hatást gyakoroltak rám. Valamivel korábban kezdett fontos lenni számomra a zsidóságom, szinte magam előtt is titokban, és ahogy Rosenzweig a sajátjáról írt, az paradigmaticussá vált számomra.

A zsidóság két útja teljesen másképp hatott. Egy-két részletől eltekintve – elsősorban a szellem körülírását érve ide – kristálytisztának éreztem. De tíz évnek kellett eltelnie, míg többé-kevésbé asszimilálni tudtam.

Most arról fogok beszélni, mit is jelentett ez.

Az éppen fontossá váló zsidóságom két fronton forgott veszélyben. Az egyiket a családi-ismerősi kör ateista támadása jelentette, a másik a saját, részben keletre húzó attitűdöm és univerzális igényem volt. Ezzel párhuzamosan magamat is, Istent is passzivitásra ítélttem.

A könyv mindenfajta passzivitást egyszerűen felrobbant. Nem csak azért, hogy az egyik fő hangsúlya éppen a cselekvés, és ezt erős pillanataimban cselekvési *programmá* is tudtam tenni. Hanem már azért is, hogy Tábor Béla a második világháború kitörése előtt egy ilyen könyvet megírt. Ennek fókuszpontjaként a könyvben ezt érzem: „A chaszidizmus már fáradt zsidóságot talált, amely ezt az utolsó fellobbanó fényt részvétlenül engedte kialudni. Egy nép, amelyet olyan hatalmas szellemi erő sem tudott felrázni, mint amit a chaszidizmus képviselt, nagyon fáradt lehet: még egy ilyen kudarcot nem bírna már ki. De ha élni akar, még egy ilyen kísérlettel nem várhat már sokáig.”

Az univerzális igényemnek és a zsidóságomnak sem kellett többé ellentmondásban állnia; a Tao és Jézus nem állt többé már a zsidóságommal szemben, azaz a zsidóság iránti elköteleződéseim akkor még vágyával, később akaratával szemben. Itt sem azért elsősorban, mert Tábor azt írja, hogy „*minden*¹ vallás *közös* alapja az, hogy a tiszta Egy hívja magához a Sokban élő

¹Itt és minden más idézetben is minden kiemelés tőlem.

Egyet.” Nem is azért, mert „az egyetlen igaz hit létezése *egyetlenségében* magában foglalja a *többi* vallás létezését.” Hanem azért, mert ugyanazzal a transzparenciával ír Krisztusról és Buddháról, amilyenekkel a zsidóságról ír.

Ez a transzparencia lép Tábornál a minden más zsidóságról szóló könyvben elsősorban szereplő rítus és mítosz helyére. Tábor rítusról szinte nem is ír, talán csak a S'má mondását és az áldozati kultuszt említi egyáltalán.

A Biblia a Kinyilatkoztatás leírását azzal fejezi be, hogy „az Ő dicsősége a hegyen nyugodott hat napig, a hetedikén pedig szólította Mózes a felhő közepéből. Az Ő dicsőségének jelensége pedig olyan, mint az *emésztő tűz* a hegy tetején, Izrael fiainak szemei előtt. S bement Mózes a felhő közepébe és fel a hegyre és ott volt negyven nap és negyven éjjel.”

A mítosz és a rítus a zsidó *vallási hagyomány* nyelvei, amelyekkel ehhez az emésztő tűzhez kapcsolódik. Ahogy Tábor a szimbólumról írja az utószóban, a rítus is jel, amely egyszerre rejt is. A jel teljes erejéből a jelzett irányába kell mutasson, de azelől, aki nem képes felé haladni, aki nem képes a beljebb-avatódásra, el kell rejtenie. Ez a rejtés maga viszont még a beavatatlan számára is látható, ezzel *parancsolja* a rejtett felé haladást, a beavatódást. (Ezáltal a rítus rokona a kerítésnek is, csak ellenkező előjellel.)

A jel és a jelzett távolsága megóv az elemésztetéstől, de jelzi azt is, hogy kit nem emészt el a tűz: azt, aki maga is emésztő tűzzé vált.

Minden rítus azzal az igénnyel lép fel, hogy az emésztő tűzhez közelítsen, vagyis teljesíthessük általa az emésztő tűzzé válás parancsát. A Bibliában ez a K'dosim tihjú ki Kados Ani parancsa. (Szentek legyetek, mert Szent vagyok Én.) De a rítus, mint jel, önálló életre tud kelni, azaz önállósítani tudja magát, azaz ön-állóvá, magában állóvá teheti magát. Ez a jelzettől való függetlenedés minden rítusban benne van. De a rítus *közösségi* jel és így a két tendencia – a jelzés és a függetlenedés – erőssége, egyensúlya a közösségen múlik. Vagyis azon, hogy a közösség, mint önmaga is jel, melyik tendenciát *éli*. Az ám kados (szent nép) maga is a Kados Barukh Hú (a Szent) jele. Ez a nép, Tábor szavaival „a végső közvetítő a történelmi ember és a szellem között.”

A rítus azért lett fontos nekem, és azért tértem ki éppen erre, mert kb nyolc éve, amikor a zsidóságra mint közösségre szükségem lett, Angliában egy ortodox zsidó közösségbe csöppentem, ahol a rítus egyrészt hangsúlyosan jelen volt, másrészt mozgásban volt. Bennem addigra feloldódott a viszolygás a rítussal szemben (éppen Tábor ritualizálatlan alapállása oszlatta el a félelmemet, hogy a rítus eltemet), és teljes mellszélességgel tanultam és léptem be a rítus-közösségbe. Valóban úgy éreztem, hogy a közösség a jelzett felé,

befelé mutat.

És itt érkeztem el a könyv asszimilációjának talán legaktívabb szakaszába, vagyis részben angolra, részben ortodoxra fordítottam azt. Ez a belső fordítás, amellyel Tábor ritualizálatlan judeozófiája és a gyakran teljesen átvilágítatlan ortodox rítus bennem egymással kapcsolatba került valamennyire externalizálódott is. Angol ortodox közönségnek tartottam előadást a Tízparancsolat-értelmezésről, Tábor személyéről; és az utószót egy angol barátommal lefordítottuk angolra.

De a túlzott externalizáció ellen most hadd védekezzek azzal, hogy úgy fejezem be, ahogy elkezdtem. Az a bizonyos könyvesbolt már bezárt², de a (volt) osztálytársam, Abért Miklós és a (volt) matematika tanárom, Surányi László ma is itt vannak.

Hegedűs Pál

Elhangzott Tábor Béla születésének 100. évfordulóján, 2007. június 4-én a Petőfi Irodalmi Múzeumban.

²Tévedtem, valójában nem zárt be.